

NEMZETI TÁRSALKODÓ

Augustus 30dik napján 1836.

DUNAI GŐZHAJÓZÁS.

Az Allgemeine Zeitung egyik rendkívüli toldalékában „dunai gőzhajózás“ cím alatt ez évi június 28ik napjáról Regensburgból*) következő közlemény tétetett: Maga idejében e' hirlapokban jelentetett volt, miképpen a' bajor királyi országos kormány oltalma alatt a' gőzhajózásnak felső Dunán létre hozása végett egy társaság alakult itt. Örülünk, ma jelenthetni, hogy e' vállalat mind nagyobb nagyobb állandóságot nyer 's a' nagyszerű célnek nem sokára leendő eléréséhez sebes lépésekkel közeledik. Az idevaló 's (meghatalmazottjaik által megjelent) ulmi 's passauii**) részvényesek közgyűlése, ideiglenes biztosság vezérlete alatt a' társaság szabályait (statutumait) már ez évi februarius 21ik és következő napjaiban annyira megvitatta 's érlelésre

*) Regensburg Bajorországban Regen nevezetű kerületnek fővárosa; a' Duna jobb partján fekszik, 's egy hídnál fogva az általellenben levő „Amhof“ vagy „am Hof“ várossal összeköttetésben áll; 26,000 lakóji nevezetű kereskedést folytatnak.

**) Passau mintegy 10,300 lakóssal Bajorország al-dunai kerülete fővárosa a' Duna jobb partján; Ulm ellenben a' württembergi királyságban dunabálperti város 12,000 lakóval. Ulmnál kezd — mint írják — hajózhatóvá lenni Dunánk.

juttatta vala, hogy legfőbb helyről megerősítésekkel haladék nélkül kérni lehet. Köszönet a részvényesek előre megfontolt fölléptöknek 's nyílt szívüleg összehatásoknak, köszönet kiváltképpen az ideiglenes biztosság áldozattevő munkásságának, 's a' biztossági elnök, királyi kerületi kormány előlülő 's fő biztos (generalcommissaire) Schenk úr ő excellentiaja gondos együtt munkálódásának 's gazdag befolyásu részvételének, hogy oly sok, nem várt akadályok meggyőzhetének, oly sok tövises közbe jött kérdések ki-elégítőleg megfejtethetének, és a' társaság dolgai oly sebesen e' stadiumig hozathatának. A' szabályok megvitatása után az első választottság megválasztásához kezdettek 's azután a' társaság ügyei-re tovább gondoskodást annak kezeire bízták. Az ujonan kinevezett választottság töstént értekező-désbe bocsátkozott a' Rajnáál és Ausztriában levő rokon czélú társaságokkal, 's minden felől legélénkebb viszhangzatot 's részvételt tapasztalt a' jelen tárgyra nézve, 's legbarátságosabb biztatásokkal örvendeztetett meg önmaga is. Azonban még mind csak előleges ösmeretek ösvegyűjtögetésére terjeszkedheték ki. Csak a' társasági rendszabályok megerősítése 's privilegium kiadása után tekintheté magát a' választottság meghatalmazottnak, hogy tettelegesen föllépjék. Ezen időpont is elérkezett már. A' privilegium 40 esztendőre, 's annak teljesedésbe vételére 4 évi időszak, megadatott. A' bajor királyi országos kormány ezen nagy fontosságú tárgyat a'ként fogta fel, miként Bajor Lajos király magas gondolkozásától várni lehet — de miként felfogatnia kellett is, hogy nem sokára 's biztosítólág értségre jusson. Aprólékos akadékoskodások, terhelő óvakodások nélkül engedtetett meg a' társaságnak, mit kért, a' szabályokon kevés változta-

tás és általjában semmi nem történt, mi a' társaság érdekeinek ártalmára válhatnék. A' választottság tehát magát mindenek előtt arra érzé kötelesnek, hogy mint társaság organuma, annak nevében hála 's tisztelet szavait intézze a' monarchához, kinek itt is oly sokat kelle köszönnie. Közöljük a' felírást, úgy a' hogy az idei junius 12ik napjáról király ő felségéhez elküldetett. Így hangzik egészen:

„Felséges 's a' t.

Királyi Felségednek Regen kerületi kormány, a' bajor- és würtemberországi, dunai gőzhajózási társaság alolirt igen alázatos választottságával, mái napon közölte ama' legkegyelmes leírást (rescriptumot), mely a' szabályok (statutumok) megerősítése 's 40 évekre terjedő privilegium adása által a' társaság végképpen állandóságáról kezeskedik. Ezen igen alázatos választottság, mint a' részvényesek szabály szerénti organuma, bátorkodik magát az egész Bajorország, sőt Európa legnagyobb része organumának tekinteni most, midőn ezen legkegyelmes privilegium adásért éppen oly szíves mint tisztelettel teljes köszönetét teszi királyi széke előtt azon felséges monarchának, kinek erős akaratja számára vala fentartva, megvalósítani, mi évezredek óta képzeldés országába tartozónak látszék lenni. Talpkövei a' nagy, a' páratlan világutnak, mely Napnyugotot Napkelettel öszvekapcsolandó, már minden felé levanak téve, 's a' nagy alázatossággal alólirtak érzik egész súlyát azon tisztes meghíztatásnak, mely őket mint szolgálatban levő tagot, e' nagy munkában együtti dolgozásra szállítja. A' gőzhajózásnak Dunán létrehozására legkegyelmesebbül meghosszabítólag engedett (4 évi) időszak a' társaságnak csak serkentésül

szolgálánd, hogy a' munkát annál hathatósabban mozdítsa elé 's a' társaság annál inkább törekedni fog, hogy ne láttassék méltatlannak a' kegyelemre, melyben Királyi Felséged ötet legkegyelmesebben részeltetni méltóztatott. Hála 's tisztelet legmélyebb érzetével maradván 's a' t."

Legközelebről már azon kelle lenni, hogy Bécsbe küldendő követség által az ausztriai gőzhajózási társasággal egy minden érdekeknek megfelelő egyezés köttessék, mit, el nem titkoljuk, az egész vállalat életkérdésének mondhatni. Hogy pedig e' kérdés szerencsésen megfejthető, reményünk annál alaposb, mivel a' nevezett társaság már az előleges intézkedésekre is ritka készséggel 's legőszintébb módon nyujta kezét fiatalb testvérének. A' követségre ki is neveztetett a' választottság elnöke 's hajózás igazgatója. Egyszersmind lépések tétettek az ulmi részvényesekhez, hogy a' bajor királyi privilegium a' württembergországi Dunára is kiterjesztessék, 's levelezések kezdettek-meg hogy a' Duna folyam árka bé útazzassék 's technikailag megvizsgáltsassék, midőn t. i. a' folyam megvizsgáláshoz, csekélyb vízálláskor (rendszerént szeptemberben) hozzá lehet kezdeni. E' szerént tehát minden előkészület megtéttet, hogy az elbámulandó világ minél elébb megvalósulva lassa, mit ez előtt csak kevés esztendőkkel is alig tartanak lehetségesnek. Nem sokára bévégezve lesz nagy Károly császár óriás műve, munkába vétetik Németország két hatalmas folyójának (Rajna-, Dúnának) öszvetestvérítése, 's új út nyitatik a' világ kereskedésének, Nem sokára süvöltő nyilvesszői sebes repüléssel gőzhajók hasogatják a' tisztes Duna hajjait ott is, hol eddigelé csak gyámoltalan terhajók mozoghattak lassan. 11.

REICHSSTADTI HERCZEG FERENCZ JÓZSEF KÁROLY,

Reichstadti herczeg, született Párizsban mártius 20kán, 1811ben. Atyja Napoleon, francia császár, anyja Mária Luiza, idv. császárunk legidősb leánya vala. A' kereszttségben Napoleon Ferencz József Károly nevet kapott; s akkorr mindenható atyja a' bölcsőben római király czímmel ajándékozta meg. A' herczeg első nevelését Montesquiou grófnéra, egy megkülönböztetett műveltségű dámára bízták. Atyja a' legforróbb szeretettel ragaszkodott reményteli gyermekéhez. Mária Luiza ennek a' hies Gerardtól festett képét a' moszkvai táborba elküldé neki, hol a' császár elragadtatva hosszason szemlélé s köréhez így szólla: „Uraim! ha fiam csak bár 15 évű volna, nem csak képben lenne ennyi vitézek közepette!”

Az 1814beli catastrophia után, midőn a' szövetségesek már a' fővároshoz közelitének, Mária Luiza oda hagyá martius 29kén a' Tuilleries-t, Rambouillet-ba menendő. Midőn az ifjú herczeget el akarták vinni, keményen ellene szegezte magát; sikoltott és a' szoba szőnyegzeteibe bele csiposzkedett. Canisi úr szolgálatbeli lovász mesternek kelle Montesquiou asszonyt segítni, hogy a' szekérbe vihessék. Napoleon lemondása után Mária Luiza fiával együtt oda hagyta Franciaországot, Bécsbe menendő. A' parmai herczegséget kapá s a' herczeget attól fogva Parma, Piacenza és Guastallai herczegnek nevezék. Nevelése anyja szeme előtt Schönbrunn császári mulató kastélyban folytattaték Madame de Montesquiou által. Nevezetes az ifjú herczeg megjegyzése, midőn egykor De Ligne főhadvezér látogatását jelenték-bé neki. „Ó hát marschal?” kér-

dé. „Igen is!“ lön a' feletet — „Azök közül való, kik az atyámat elhagyták?“ — Napoleon, Elba szigetéről eltávozása után, Mária Luizát, 's az ifjú herceget visszakiváná, mely kivánság feleletlenül marada.

Azon adatot azonban, hogy mesterkedtek volna az ifjú herceg elszöktetésén 's Párizsba vitelén, több rendbeli hitelt és tekintetet érdemlő szózatok határozatul tagadják. A' Napoleon Szent Helenába indultáig Franciaországban dühösködő viharok alatt, továbbá, míg Napoleon második lemondása után sükeretlenül II. Napoleont kiálták-ki, 's míg a' Bourbonok végképi és teljes restauratioja megesett, folyvást Schönbrunban lakott anyjánál a' fiatal herceg. Anyja javallatára nevelésének további vezérlését a' becsültetett gróf Dietrichstein Moriczra bizák és Montesquiou grófné hazájába visszautazék. — A' hajdoni Etruriai királynénak, ki Pármáhozi örökösijogát lábra akará állítani, valamint a' spanyol udvarnak is követelésire az előbb említett hercegnének a' Mária Luiza halála utánra a' Parma, Piacenza és Guastallai örökség biztositták 's az eddigi parmai örökös hercegnék az austriai császár 1818ban július 22kén költ patense által Csehországban a' hajdoni Pfalz bajor jószágok adatának kárpótlásul, továbbá Reichstadti herceg czímet fonség megszólítással kapa, 's meghatározatott, hogy mind az udvarnál, mind az egész birodalomban Ferencz József Károly Reichstadti herceg rangban közvetlenül a' császári ház hercegei és az austriai főhercegek után következék. Azonban a' Parmai hercegség birtokba vétele iránt minden nehézség elhárítatván, Mária Luiza új tartományába ment, de a' herceg nagyatyjánál, a' császárnál maradt, kihez a' legbelsőbb szeretettel viseltetett. A' császár szo-

báiban saját szugolyékkal 's ott korához illő játékszerekkel birt; a' császárné is szintúgy résztvett a' császár gondoskodásában 's szeretetében az ifjú herczeg iránt, a' ki a' császári háznak átaljában minden tagjaitól, nevezetesen Ferencz Károly főherczegtől, ki korára legközelebb volt hozzá, szerettetett. Felfogó erejének és béléltetésének számos tanubizonyságain kívül a' szilárd-ságnak, okosságának és bátorságnak is mutatá több jeleit a' Reichstadti herczeg. Midőn a' Dietrichstein gróf kezé alá bízott, egyszersmind a' dicső emlékü Collin Máté és Foresti kapitány is nevelői tisztet kaptak mellette. Collin a' hajdoni nyelvek elemeire tanítá 's classici tanulmányait vezérlé, ámbár ezen tárgyban kevés kedvét találá a' herczeg. Annát inkább érdekelé mind az, a' mi a' hadi mesterséggel viszonyba vala, 's a' melyben a' legsebesebb előlépéseket tevé. Valamint egyszer sem titkolták el előle atyja szerencséjének 's bal esetének történeteit, úgy a' haláláról tudósítást is közlék vele Schönbrünban július 22kén 1821. A' herczeg keservesen sirt és csüggedtsége több napokig tartá. Mind ő, mind nevelői 's cselédsége gyászt viseltek. Collin halála után, 1824ben helyébe alsó austriai kormányi tanácsos Obenaus lépék, ki Ferencz Károly főherczegnek is nevelője volt. A' császár ennek kinevezésekor lelkére kötötte, hogy az ifjú herczeget korunk történeteivel, nevezetesen azokkal, melyek atyja életével össze köttetésben valának, megismertesse, 's ajánlá neki, hogy a' herczeget mind azon tudományokra oktassa, melyek egy főrangu katonát illetnek. Vallási oktatást amaz érdeemes udvari főpaptól (Prälat) Wagner tól kapott. Weiss őrnagy az állandó és a' tábori hadierősítésben, valamint Foresti kapitány a' mathesisben és ennek ágaiban adott neki leczkéket 's a' herczeg nem soká-

ra egy tájirási abroszt ada által a' császárnak a' Neu-
dorf, Gumpoldskirchen és Bécs közt fekvő vidékről,
melyet maga mért-fel's a' legnagyobb pontos-
sággal rajzolt. A' német litteratúrával is szép sü-
kerrel foglalatoskodott, a' herczeg; ismerte annak
nagy költőit, kik között különösen Göthet és Schil-
lert különböztette meg; ezeknek szomorú játé-
kaiból sok szép helyet könyv nélkül tudott és
Schmidt M. J. Müller. Ján. és más híres német
történet írók munkáit ízléssel és sükerrel olvas-
ta; legkedveltebb foglalatosságai közül volt né-
metből és francziából olaszra fordítani's e' félélt
egynehány füzetet saját kezével írt. A' katonai
kar iránti becsülését és hajlandóságát gyenge ko-
rától fogva minden alkalommal bebizonyította. A'
császárnak egykori Schlosshofban mulatásakor a'
herczeg egy nap ebédnél nem akart a' szokott
helyére, Ferencz főherczeg mellé ülni's levonult
az asztal végéhez. Oka iránt kérdeztetvén, fele-
le: „Hiszem tábornagy vendégek vannak, ezeknek
kell elől ülni.“ — Még nem volt 7 évű, midőn
már köz katona ruhát viselt. A' fegyver gyakorlá-
sokat felette buzgón tanulta és magán kívül volt
örömében, midőn had-gyakorlati szorgalmáért's ü-
gyességéért altiszti jegyeket engedtek viselnie. Au-
gustusban, 1828ban kapitány lett a' császár va-
dász ezeredben és ezen rangjában vála jelen a'
traiskirchéni táborban. 1829ben nyárban egy szá-
zad, aztán egy osztály gránátost vezérelt Bécs
mellett Mauer faluba. Juliusban 1850ban a' her-
czeg, mint őrnagy, ment által Salins gyalog e-
zeredbe, ugyan azon év novemberében alezere-
desnek Nassau gyalog ezeredbe, nyárban 1851-
ben Gyulay, későbbre Wasa herczeg gyalog e-
zeredhez tétetett által, és tavasszal 1852ben u-
gyan ezen ezeredben ezeredesi rangra emeltetett.
Az 1850diki franczia revoluzio hatalmas gerje-

délmét okozott az ifjú herczeg elméjében, 's nehezen zabolázható forrást szült benne. Nyárban 1831ben látszott első nyoma azon nyavalyának, mely végtére életének véget vete. Sűrűskén reá jövő köhögés, tartós rekedtség, a' legcsekélyebb erőködés utáni bádgyadtság egy nem erős testalkat bizonyosságai valának, 's figyelmes gondot 's állandó kimélést kívánnak vala; de a' herczeg gyengélkedését testi gyakorlások hiányának tulajdonítá állhatatosan. Csak munkás mozgás orvosolhatja azon nyavalyát — monda ő — melyet a' szakadatlanul ülő foglalatosság tanulásai közben okozott. Hihetetlen erős akarattal eltudá rejteni, míg csak lehet, a' sorvadásnak, mely testét emészteni kezdte, minden kör-jeleit, félve, hogy állapotja megvallása munkátlan életbe dönthetné őt. Léte ez idő óta lassú égés volt; alig aludt 4 órát, 's gyakran, majd semmit sem. — Inkább csak lovaglásban 's katonai gyakorlásokban élt, nyugalom ismételten lett előtte. Növése mindig gyarapodott, de a' mellett nagyon soványult. Ábrázatja sápadt lett. Ezen év augustusában kemény nátha-láz lepte-meg, még sem akart kimélésről semmit hallani, míg a' császár dr. Malfattinak, a' herczeg házi orvosának előterjesztésére őt september 26kán 1831. egyenesen a' schmalzi manoeuvretől, hol a' herczeg zászlóalját vezérlé, komoly parancsolattal Schönbrunba nem küldé. Ugy látszott, hogy valójában kezd is egy keveset helyre jőni, midőn october vége felé vadászaton, melytől semmikép el nem lehet tartani, újra roszul leve 's egyszersmind több körjelek is állának elő. A' herczeg utolsó katonai működése janarius 16kán 1832ben esett-meg. Zászlóaljával a' meghalálozott Siegenthal báró lovassági tábornagy felett tartatott vallási szertartás alatt a' József piacra kiállott vala erő-

ködésében 's a' kemény hidegben elrekedt 's hideglelést kapott, mely epés csúzláz charactert öltött magára, de a' nyavalya hetedik napján főhatárnapját elérve, mindennapi váltó hideggé változott. Dr. Malfatti előbb azt tanácsolta vala, hogy a' beteget Ischlbe küldjék, későbbre pedig olaszországi utat javatla 's a' herczeg szenvedélyesen ragaszkodott e' reményhez, melynek, fájdalom! nem kelle teljesednie. Mária Luiza az esztendőök folytában gyakran meglátogatta volt a' fiát, most közelítő kimulásának tudósítása szólította-el Parmából. Hozzá siette, maga is kornyadozva, 's halála órájáig nem hagyá-el többé. A' herczeg gyengesége látszhatólag növekedett 's állapotja naponként rosszult. Néha kivitték a' schönbruni kertnek egy külön választott kerítésébe, vagy szobájába erkélyén készítettek neki ülést, a' fris levegőn, melyet megtörő melle alig vala képes beszívni. Julius 21ke reggelén erősen nevedtek fájdalmai, legelsőbben vallá meg orvosának, hogy szenved, 's csak anyja jelenléte látszék fájdalmait enyhíteni. Azon nap estvéjén kinyilatkoztatá dr. Malfatti, hogy a' béálló éjszakán mindentől lehet tartani. Kapitány báró Moll, ki 1831től fogva a' herczeg személye mellett volt, nem ment-ki a' szobájából, de elbúva ült ott, mivel a' herczeg nem szenvedte, hogy valaki viraszszon nála. Elszűnyadni láttatott, de reggel fél négy óra felé hirtelen felült és kiáltá: „O da l e s z e k!“ Moll báró 's a' komornyik oda ugrottak, 's karjaik közé vették. „anyám; anyám!“ ezek valának utósó szavai, e' mellett vonásai megmerevedtek, 's szemei kezdtek homályosodni. Moll báró a' komornyik karjai közt hagyá 's Mária Luiza és Ferencz főherczeg után szalada, kit a' herczeg megkért volt, hogy legyen kimulásának tanúja. Rémulten mind oda siettek; Mária Luiza nem birt anyyi erővel,

hogy haldokló fia felett egyenesen állhasson; térdei alája törtek 's az ágyra rogyott. A' herczeg nem tudta szólni 's csak szemében látszék még egy kevés élettől birni, tekintetét az anyjára függesztette, aztán felveté, fejét kétszer megforditá 's nem vala többé. Julius 22kén reggel 5 órakor, 8 minutakor halt meg azon szobában, mely 1809-ben Napoleon haló szobája volt. Julius 24dikén estve 5 órakor szokott ünnepélyességgel a' kapuczinusoknál császári kriptába téteték a' herczeg holt testé, 's koporsójára a' következő irat véseték latin nyelven: „Orök emlékére József Károly Ferencz Reichstadt herczegnek; Napoleon, francziák császára és Mária Luiza austriai főherczegné fajoknak, ki szül. Párizsban martius 20kán 1811ben, bölcsőjében római királyi czímmel köszöntetett, kora virágában, a' léleknek és testnek minden elsőségeivel, felséges termettel, arczában nemes ifjúsággal; a' beszédnek ritka kellemével megajándékozotva; hadi tudományyal és ügyekezettel megkülönböztetve, a' tudó véstől megtámogaték; és a' császári kastélyban Schönbrunban Bécs mellett Julius 22kén 1832ben fájdalmas halállal kimulék.“

NAPOLEON JÖVENDŐLESE.

Sándor czár a' poroszsal szövetséget kötven a' teendő ütközetre nagy vala a' készület. Miután Napoleon néhány napig föld abroszokkal foglalkozva az ellen állásáról tökéletes esmeretet vön így jövendölt: „A' sereg october 8kán 1806 az ellennel szemben leend; tizedikén megverem, az ellen vagy Jéna, vagy Weimar felé vonul vissza, ott is megverem. 14dik és 15kén a' porosz tábornak már semmivé teendettem, 's ez alatt diadalmos sainsaim Berlinben lesznek.“ — 'S minden e'kép történt,

FRANCZIAORSZÁG CZIMERE.

Saint Clouban a' császári koronázás ünnepe felett tartott tanácskozásban; előjött a' Francziaország czimere meghatározása is, egy e' végett megbizott küldötség a' kakas mellett nyilatkozott: „Nem nem! — felszóllala Napoleon — a' kakas gyenge állat; 's egy o'ly országot, mint a' francziáké nem jelelhet — tyúk ketreczbe veled! A' sas 's éléfant; vagy brószlány közt kell választanok. Legyen a' czimer egy orosz lány, mely a' francia föld abroszán állva; hatalmas talpát o'ly szándékkal emeli fel hogy a' Rhenuson által lépjen; ezen jel irattal: Jaj annak, ki engem keres!”

NAPOLEON HONV. ÁGYA.

Egykor a' már gyengélkedő Napoleon Szt. Honán Antommarchi orvossal járkálva a' kertben; igen epedőleg mondá: „Ah! édes doktor mily messze a' francia föld! hol van azon honnak nevető égálya? hát egyszer láthatnám még! hát legalább azon levegőt szívhatnám; ha szinte egy perczig is, mely a' francia földet érinté! Mily édesen jóltevő a' szülőföld! Anteusnak csak honja földét kelle érinteni, hogy erejét azonnal vissza nyerje; eme' csoda történnék velem is; érzem, ha csak partjainkat láthatnám is meg, egészen megújulnék! De el is feledém hogy a' gyávaság már megtámadta a' diadalmat; 's hogy rajta már aligha lehet kifogni!”

KEGYELMES (EXCELLENTIA) CZÍM.

A' kegyelmes czím, mely az ausztriai birodalomban csak a' császári királyi valóságos tit-

kos tanácsosokat illeti, először a' langobard királyoknak adatott, azután viselték azt némely római-német császárok is, mint névszerént nagy Károlyról, II. Kondrádról és I. Fridrikről bém bizonyítatott. Későbbi időkben kisebb, kiváltképpen olasz hercegek viselték; de mivel VIII. Urban pápa 1630-ban a' cardinaloknak „Eminentia“ czímet adott és némely elsőbb rangú követek magokat már az előtt hasonlólag Excellentiasoknak hívaták, e' czímet a' hercegek Sua Altezza czímmel cserélék-fel, 's az óta az Excellencia nevezet csupán autorizált szolgálat- vagy hivatalbeli czímmé változott által, mely a' valóságos ministereknek, első udvari 's katonai méltóságoknak, elnököknek, követeknek (Gesandte), meghatalmazott ministereknek és titkos tanácsosoknak adatik, a' hivattal együtt elenyészik, 's a' gyermekekre és atyafiakra semmi esetben által nem szállitathatik.

L I T E R A T U R A I S Z E M L E .

(Pestről aug. 13dikán 1836.)

Korunk nevezetesb literaturai perei 1829—1836. a' conv. lexiconi-per; aurora-per; színészet-kritikai-per; Szegvály-per. A' conv. lexiconi perben főszemélyek Bajza és gróf Dessewffy József valának. Az aurora-perben is felperes Bajza volt, Felapáti csak ingeralta magát, Horvát István pedig az alperes Károlyi mellett evictiót vállalt. — A' színészet kritikai perben felperes Bajza, alperesek Munkácsy, X et Comp., Rothkrepf, Garay; Kovacsóczy és Párttalan. — A' Szegvály-perben is Bajza felpereskedik Horvát ellen; a' négy csillag Horvát Ist-

ván evictora; Fejér György ingerens. (lásd mind ezekre nézve Kritikai Lapok I, III, VI, és VII, füzet; Nemzeti Társalk. 1833; Tudom. Gyűjt. 1833; 1836. Társalkodó 1836; Hasznos Mulatságok 1836; Rajzolatok, Honművész; Literatúrai Lapok 1836.) Milly szenvedéllyel, milly durva, John-Bull beszéd-móddal folytak és folynak e' perek, a' literatúrát vizsga szemekkel kísérik figyelmetlenül is jól látják. — A' magyar literatúra történeteit tekintve, czélszerű 's kedves vállalathoz fogna az, ki 1785től kezdve a' magyar literatúrai perek gyűjteményét kötetenként kiadná. A' kiadó ebben megbukni nem igen fogna.

Magyarok Emléke. Erre nézve tudni kell az olvasónak, hogy Básthy táblabíró és ügyvéd négy esztendővel ez előtt bocsátá ki előfizetési jelentését; mellyben a' Magyarok Emléke 4 kötetéért 4 for. 48 kra határozá a' díjt. Az 1ső kötet A- F-ig vala kiadandó; évről évre haladt a' nyomtatás. 1836ban sok viszontagságok után csakugyan megjelent a' Magyarok Emlékének 1ső kötete, de csak az A. betűvel, 's most Básthy úr ez egy kötetért kívánja az egész munkaért kimondott 4 for. 48 krt. (l. Básthy úr nyomt. előfiz. jelentését 1832; Hírdetések 1832. m. 50d. szám; Hírdetések 1833. m. 37d. szám; Hírdetések 1834. e. 48d. szám. Társalkodó 1836. 56 szám; Hírdetések 1836. m. 10dik szám). Az itt idézett helyeken kiki feltalálhatja a' Magyarok Emléke 1. k. kijövetelét megelőzőt és eddig követett Básthy-actákat. Megjegyezni való, hogy még eddig csak kevés előfizető kapott példányt; mert Budán az universitas nyomt. intézetében a' Magyarok Emléke lefoglalva tartatik, ellent nem állván az, hogy Básthy úr, mint beszélék, 30 ezer forintot váltóban szedett-be elő-

fizetésül. Mi történik tovább e' részben, a' literaturai szemle hírül fogja adni.

UJABB LITERATURAI SZEMLE.

(Pestről aug. 17ikén.)

A' Szegvári-Salamon perben, melly folyton foly, jelességül lehet felhozni, hogy Horvát István Szegvárit Fejér Györgynek, Fejér pedig a' Hasznos Multságok juliusi 5dik számában megszólalt négy csillagot Horvátnak gyanitja, holott Szegvári = Bajza; négy csillag = Valtherr. Minthogy már Bajza ez áloevet szántsándékkal 's hihetőleg azért választotta, hogy Horvátot Fejérrel annál bizonyosabban összevevessze (régibb időben Fejér Szegvári név alatt írt Horvát ellen); némelly pesti németek, kik valamicskét már a' magyar literaturából is kapogatnak, Bajzát „literarischer Mordbrennernek“ nevezik. Méltán-e? azt vitatni nem ide tartozik. Ide tartozik pedig megemlíteni, hogy Horvát, Fejér Codex Diplomaticusát millionyi hibákkal vádolja; Fejér pedig legújabb feleletét (Hasznos Multságok 1856. aug. 15d. 15 szám) így zárja: Hajh! majd ha ama régen ígért Magyarok Historiája születik, és XXX kötetre nevekedik, ki áll valyon jót érte, hogy abba millionyi nem csak historiai és diplomatikai, hanem logikai hibák is nem csúsznak-e bé? — E' historiai versengés forrásai Kritikai Lapok, Hasznos Multságok és Tudományos Gyűjtemény. Hoszszas leend még e' per, 's a' Kritikai Lapok jövő füzetének nagyobb részét be fogja tölteni.

A' színészet-kritikai-perből furcsaságul lehet említeni, hogy mind Bajza Párttalant, mind Párttalan Bajzát a' Váczon felállítandó bo-

londok háza candidatusává nevezi. — Garay a' Honművészen megjelent színészeti kritikák helyességét vitatá; Rothkrepf pedig utoljára felszólalván azt mondja, hogy a' Honművészen nem kritikák, csupán színészeti tudósítások jelentek-meg. (Sic!) l. Honműv. 1836. — Legtöbb szitkot és piszkot, és még nem tudom mit szórtak Bajzára e' versengésben az X et Comp. észrevételei; mellyekben egyébiránt igen sok semmi is jelent-meg (l. Rajzol. 1836); de a' sok semmire a' logikai és dramaturgiai leczkéknek szintén nem kevés semmije ada okot. (l. Krit. L. VII.) A' legszerényebb's legviszszatorlóbb feleletet röviden, de kézzel foghatólag Kovacsóczy adá. (l. Literaturai Lapok 1836. 32d. szám.) E' pert. miután még Rothkrepf kibeszélte magát, bevégzetnek lehet tekinteni. Mageshetik azonban, hogy Bajza Rothkrepf feleletét még egy pár sorra méltatni fogja. Hogy e' versengésből párviadal nem kerekedik, oka: mert nálunk nincs a' becsületnek olly tulságos érzete, mint a' francziáknál; de nincs is még annyi pengőjük pesti literatorinknak pezsgőre, mint a' párisiaknak.

Eppen most olvasom a' Literaturai Lapok 33dik számát; mellyben Kovacsóczy Bajza versei bírálásához fogott, 's azt igyekszik megmutogatni, hogy Bajza nem született költő. Nevezetesek ama sorai: „Bajza versei soha sem szolgálhatnak helyes mintául senkinek is; és ne is szolgáljanak; mert Bajza született költő nem lévén, soha ollyasmit nem adott, mellyet remeknek nevezni, 's mint illyet mintául fölállitni lehetne.“ De Bajza mindezekre csak nagyot nevet, ha az arányokat elnyerheti.